

MOLIYAVIY HISOBOTNING XALQARO STANDARTLARI

Teshaboyeva Mohigul Eldorjon qizi

Fargʻona davlat texnika universiteti,

“Buxgalteriya

hisobi va audit” kafedrası magistranti

mohigulteshaboyeva1999@gmail.com

Kirish

Bugungi globallashtgan iqtisodiyotda korxonalar oʻz faoliyatlarini nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro miqyosda ham yuritmoqda. Bu holat, oʻz navbatida, moliyaviy axborotning umumiy, tushunarli va taqqoslanadigan boʻlishini talab etadi. Ana shunday muhim talabni qondirishda Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) muhim vosita sifatida qaraladi. Bu standartlar korxona faoliyatini xalqaro moliyaviy axborot maydoniga moslashtiradi va sarmoyadorlar, kreditorlar, soliq organlari hamda boshqa manfaatdor tomonlar uchun ishonchli axborot manbai boʻlib xizmat qiladi. Ushbu referatda MHXSning mazmuni, vazifalari, afzalliklari va Oʻzbekistonda ularning joriy etilishi xususida fikr yuritiladi. Bugungi kunda jahon iqtisodiyoti tobora oʻzaro bogʻlanib, xalqaro savdo, sarmoya va moliyaviy operatsiyalar hajmi keskin oshmoqda. Shu sababli, har bir korxonaning moliyaviy faoliyati haqida aniq, tushunarli va taqqoslanadigan ma'lumotga ega boʻlish zarurati kuchaymoqda. Turli mamlakatlarda amal qiluvchi buxgalteriya standartlarining bir-biridan farq qilishi, xalqaro moliyaviy axborotni tahlil qilish va baholashda qiyinchiliklar tugʻdirgan. Bu muammoni bartaraf etish maqsadida Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari (MHXS) ishlab chiqilgan boʻlib, ular korxonaning moliyaviy ahvoli va uning faoliyati natijalarini yagona tamoyillar asosida aks ettirish imkonini beradi. MHXS xalqaro moliyaviy axborot maydonini yagona

me'yorlarga soladi. Bu orqali turli mamlakatlardagi investorlar, kreditorlar, soliq organlari va boshqa manfaatdor tomonlar moliyaviy hisobotni bir xil mezon asosida tushunishi va taqqoslashi mumkin bo'ladi. Ushbu standartlar xalqaro miqyosda sarmoya jalb qilish, bozor ishtirokchilari o'rtasida ishonchni mustahkamlash, korxonaning haqiqiy qiymatini aniqlash va samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishda asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

1. MHXSning mohiyati va tarixiy shakllanishi

Moliyaviy hisobotning xalqaro standartlari — bu xalqaro miqyosda tan olingan buxgalteriya hisobi qoidalari bo'lib, ular korxonaning moliyaviy holati, uning moliyaviy natijalari va pul oqimlari to'g'risida aniq va ishonchli ma'lumotlarni taqdim etish uchun xizmat qiladi. MHXS Xalqaro Buxgalteriya Standartlari Kengashi (IASB) tomonidan ishlab chiqiladi va muntazam ravishda yangilanib boriladi.

Ularning ilk ko'rinishlari 1973-yilda tashkil etilgan Xalqaro Buxgalteriya Standartlari Qo'mitasi (IASC) tomonidan ishlab chiqilgan bo'lib, keyinchalik bu tashkilot

2001-yilda IASBga aylantirildi. Bugungi kunda MHXS dunyo bo'ylab 140 dan ortiq mamlakat tomonidan to'liq yoki qisman qo'llaniladi.

2. MHXSning asosiy tamoyillari va turlari

MHXS quyidagi asosiy tamoyillarga asoslanadi:

Shaffoflik: Moliyaviy hisobotlar ochiq va aniq bo'lishi kerak.

Taqqoslanish: Korxonalarning moliyaviy ko'rsatkichlari bir-biri bilan taqqoslanishi mumkin bo'lishi kerak.

Moslik: Har qanday o'zgarishlar sababini tushuntirish zarur.

Iqtisodiy mazmun ustuvorligi: Hisobotda iqtisodiy mazmun huquqiy shakldan ustun bo'lishi lozim.

MHXS doirasida quyidagi asosiy standartlar mavjud:

IFRS 1 – Yangi foydalanuvchilar uchun birinchi qo'llaniladigan standart

IAS 1 – Moliyaviy hisobotlar taqdimoti

IAS 2 – Zaxiralar

IAS 7 – Pul oqimlari to'g'risidagi hisobot

IAS 16 – Asosiy vositalar

IAS 38 – Nomoddiy aktivlar va boshqalar.

Har bir standart ma'lum bir buxgalteriya ob'ekti yoki operatsiyasining hisobini yuritish va hisobotda aks ettirish tartibini belgilaydi.

3. MHXSni joriy etishning afzalliklari va muammolari

MHXSni qo'llash korxonalar uchun quyidagi afzalliklarni taqdim etadi:

Chet ellik sarmoyadorlarning ishonchini oshiradi.

Xalqaro bozorlarda moliyaviy hisobotni tan olish imkonini beradi.

Ichki boshqaruv tizimining samaradorligini oshiradi.

Moliyaviy tahlil va audit jarayonlarini soddalashtiradi.

Biroq, MHXSGa o'tish jarayonida muayyan muammolar ham yuzaga keladi, jumladan:

Kadrlar salohiyatining yetarli emasligi.

Axborot texnologiyalariga moslashmagan buxgalteriya tizimlari.

Milliy standartlar bilan tafovutlar.

Til va terminologiya muammolari.

4. O‘zbekistonda MHXSni joriy etish holati

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan 2020-yilda imzolangan qarorga muvofiq, respublika hududidagi yirik xo‘jalik yurituvchi subyektlar bosqichma-bosqich MHXSga o‘tishni boshladilar. Bu jarayon quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

Buxgalterlarning malakasini oshirish.

Axborot tizimlarini modernizatsiyalash.

Qonunchilikni MHXSga moslashtirish.

Hisobot shakllarini yagona andozalarga moslashtirish.

Bugungi kunga kelib, banklar, sug‘urta kompaniyalari va ba’zi yirik sanoat korxonalari xalqaro standartlar asosida hisobot taqdim etishmoqda.

Xulosa

Xalqaro moliyaviy hisobot standartlari – bu zamonaviy iqtisodiyotda ochiqlik, ishonchlilik va taqqoslash imkoniyatini ta’minlovchi muhim vositadir. Har bir korxona, ayniqsa xalqaro bozorga chiqishni istagan tashkilotlar uchun, ushbu standartlarga rioya qilish o‘z rivojlanishi va sarmoya jalb etish imkoniyatlarini kengaytiradi. O‘zbekistonda MHXSni joriy etish bo‘yicha olib borilayotgan islohotlar mamlakat iqtisodiyotining ochiqligi va investitsiyaviy jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi. O‘zbekistonda MHXSni joriy etish yo‘lida muayyan natijalarga erishilgan bo‘lsa-da, hali ko‘plab yechimini kutayotgan masalalar mavjud. Kadrlar salohiyatini oshirish, axborot texnologiyalarini joriy etish, standartlar haqida keng tushuncha berish hamda ularga amal qilish madaniyatini shakllantirish dolzarb vazifa bo‘lib qolmoqda.

Shunday ekan, MHXSning amaliyotga keng joriy etilishi mamlakatimiz iqtisodiy taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1. IFRS Foundation – www.ifrs.org**
- 2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 24-fevraldagi PQ–4611-sonli qarori**
- 3. Moliya vazirligi rasmiy ma’lumotlari – www.mf.uz**
- 4. Abdullayev A., “Buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobot”, Toshkent, 2022**
- 5. Xalqaro buxgalteriya va audit jurnali, 2023-yil, 2-son**